

spodnja perst postane zategljiva in težka. Ako je pa iz debelejših zernov je pa prod, ki se hitro razgreje in vlago hitro spušča. Na ilovnato-peščeni persti se večidel vsi pridelki dobro sponašajo.

Apnena perst.

Preden govorimo od apnene persti, poglejmo naprej kaj je apno? Apno se nahaja v naravi v velikih masah. Nareja cela gorstva (Grintovce i. dr.), nahaja se pa tudi v mnogo živečih bitjih, v vseh rastlinah, posebno v drevesih, v živalskih in človeških kosteh, v jajni lupini, v školkah in v polževini. Surovi apnenik, kakoršnega najdemo v potoku ali na potu, je telesnina, katera je enaka ilu, zveza dveh dvojnatih zvez, namreč apnene persti in ogelnokislina. Poslednja pa je zveza dveh elementov, oglja in kisleca. Apnena perst je tudi zveza dveh enojnih snovi, namreč kisleca in kalcijuma. Kalcijum sam na sebi je srebro-bel in mehek, lahka kovina kakor aluminij, samo da ga še dosihmal niso rabili. Iz zraka rad vabi kislec in postane terd, kredast. Ker je povsod zrak, tedaj je tudi povsod kislec, toraj se kalcijum nikjer ne nahaja sam na sebi, ampak zmiraj v zvezi s kislecem kakor apnena perst. Ako ga hočemo imeti čistega, moramo ga umetno ločiti od kisleca, kar se je posrečilo še le v novejših časih.

Tudi apnena perst se nahaja redko kje čista, ampak večidel je zvezana z ogelnokislino in potem se ji pravi ogelnokisla apnena perst. Prikazuje se pa kot kristalovani kalcit, kot zernati kalcit (marmor), kot gosti apnenec, — cele gore so iz njega, ali kot apnina t. j. kreda. Po svojih obstojnih delih so enaka vsa ta kamna, so namreč ogelnokisla apnena perst. Da se iz apnenega kamna izžene ogelnokislina, mora se apno kuhati. Potem je skoraj za polovico lažej, postane jedko, ulago v se serka in razpada. Ako se na apno voda vlije, sprime se ž njo, in to se pravi apno gasiti. Ako se v kleti, kjer vino vre, postavi živo apno, potegne ogelno kislino v se, in zrak se tako očisti. Znano je, da se iz vgašenega apna nareja mavta za zidanje. Apno se zmeša s peskom in kamnje skupaj veže. Apno zopet ogelno kislino na se vleče; voda izhlapi, in apno se zopet utrdi. (Dalje prihodnjič.)

Metelko

v

slovenskem slovstvu.

Hvaliti svoje rajne dobrotnike, povzdigovati njih lepe dela in znamenite zasluge je nam ravno tolika dolžnost, kakor njih slavne izglede posnemati. Tako lepo opominja Slomšek v Drobtnicah l. 1862.

Da bi spolnil nekoliko to dolžnost, sem po Učiteljskem Tovaršu l. 1871—73 popisal vzlasti v slovstvenem oziru moža, kateri sedaj že davno med rajnimi, po lepih delih in znamenitih zaslugah svojih mnogim dobrotnik, nam vsem daje slaven izgled v posnemanje, in ta mož je Fr. Ser. Metelko.

Vem, da so redki, kateri bi kot Slomšek na tanko poznali bili Metelkoto. Sploh se sme reči, da se tudi v našem slovstvu sim ter tje prezirajo bolj skromni pa prav izvrstni pisatelji. Taka je bila navadno osoda slavnih možakov, da jim slovelo ime, ko jih zagernil je grob, poje pesnik. Nekterih pa še po smerti ne čislajo, ker jih ne poznajo. Narod, kateri slavnih svojih mož ne spoštuje in ne časti, ni vreden, da se mu rodijo. Slovencev naj to očitanje nikar ne zadene.

Metelko je ves priprost v okoliščinah premožnih delil dobrote, kakor mu je na spominek na eni strani zapel vrednik Zg. Danice; mati Slava dobro bode ga pomnila, dokler nje beseda bo se govorila, je prav pristavil na drugi strani tedanji vrednik Učiteljskega Tovarša. Ranjkemu prof. Jan. Poklukarju (Vid. 49. št.), pa verlemu vredništvu in založništvu ravno tega lista gre hvala, da sem mogel sestaviti slovstveno djanje Metelkovo ter ga sploh popisati tako, da menda pazljivi bralci lahko spoznajo vsi, da je Metelko res podoben tihemu potoku, kateri je rosil našega slovstva lepe senožeti in ravne polja, in da je ves Slovenec in pa Dolenec do svoje sive starosti delal kakti naš drugi Dobrovski.

Metelko je bil duhoven, vésten v cerkvenih in državnih stvaréh, in nikdar ni dopustil, da bi se žalila bila vera ali nrava. V jezikoslovnih rečéh je napredoval polagoma, toda dosledno; bil je pravi Maksim, o katerem je tako rad pripovedoval svojim učencem; bil je, kakor mi je ranjki Nečásek večkrat djal, res modroslovec. Pri vsem tem pa jako pohleven in skromen, brez ponosa, nasprot mnogoterim mlajšim pisateljem, kateri kakor srake s pavovim perjem našopirjeni udelujejo zoper duhovščino nevedoči, kaj bi bili Slovenci v književstvu brez duhovnov, in nesposobni pomisliti, kaj bi v kratkem postali, ko bi duhovni popustili vse književno delovanje. Bodi v resnici in ne po dozdevku, kar biti želiš, kliče vsem takim Metelko.

Ves priprost Metelko ni iskal slave na zemlji; nôrec bi tudi bil, kdor bi hlepel hvale verstnikov svojih. Pripovedoval pa mi je iskren Čeh: Kadar pridem čez več let iz bele Ljubljane v zlato Prago, kaj ménite, pravi, po kóm so me popraševali? — Kaj počne v Ljubljani Metelko? — In ni še davno, kar so iskali rusovski profesorji njegove slovnice (Lehrgebäude der Slowen. Spr. 1825) za ceno katero koli. Tako velikrat prave možake po svetu bolj čislajo kot domá.

Popisal sem Metelkota od rojstva do smerti in menda kakor je res bil, ne pa po kacih izmišljenih vzorih. Ob kratkem sem zaznamnjal stan slovenščine naše pred njim, in potem sem ga spremljeval vse leta, kar se je prikazal na slovstvenem polju, do smerti in še po smerti, kolikor sega v slovstvo. Vedno sem se oziral na vgodne ali nevgodne razmere narodne ter književne, pa tudi slovanske. Popis ta kaže mnoge izvirne in poslovenjene sestavke njegove, nekatere pisma in prav slavni učenjakov slovanskih spominke, kateri niso bili še doslej natisnjeni. Posebno sem pazil na to, kar zadeva ali učence ali pa učitelje.

Želeti je pač, da se popravi mu spominek na grobu in ohrani stanovitno; še bolj, da se vstanovi po njegovi oporoki tolikanj potrebna sirotnica za zanemarjene otroke; in naj bolj, da se prav obrača dnarna in književna vstanova njegova za šole, slovenščino, učence in učitelje, da Metelkota vsled tega še v prihodnje slavili bomo hvaležni učenci in učitelji slovenski. V to pomozi mili Bog!

Ker pa je vsa različna tvarina v treh tečajih natisnjena po posamesnih listih, utegne vendar marsikomu ljub biti razgled, kateri mu kaže poglobitve reči po letih in šestdeseterih številkah vsega popisa. Toraj naj se ponatisne v Tovaršu tudi razgled o Metelkotu v slovenskem slovstvu.

Razgled

IX. Leto 1871.

A. 1789 — 1825.

1. Rojak slovenski, učenec, duhoven, stolni katehet.
2. Po Ravnikarju na stolici slovenski prvi očitni učenik.
3. Vodnikov naslednik, kranj. tolmač, laščin., sloven. pripravnik.
4. Po Kopitarjevi slovnici uče snuje lat. slovenski pravopis.
5. Ž. Popovič, Fr. Bilic, abecedni shod na Dunaju.
6. Tolmač sproži slov. popis krajevnih imen po Kranjskem.
7. Po Dobrovškem sestavi a) „Lehrgebäude d. Slowen. Sprache“.
8. Slomšek o prvih polah, slovén. časopisu, Krajne pisateljijh.
9. Jarnik o slovnici, čerkopisji, kranjsko-koroškem narečji.
10. Dobrovskega Jezikoslovno pismo o novi slovnici.
11. M. Čop, P. J. Šafarik v „Gesch. d. südslaw. Literat.“

B. 1825 — 1835.

12. Metelčice vspeh, J. Zalokar, Bl. Potočnik, spiski b) — c).
13. Po Vodniku slovar slovenski, Fr. Jelovšek, J. Burger.
14. Abecedna vojska na Koroškem, J. Zupan in J. Burger, Slomšek.
15. Jarnik „Etym.“, abecedna vojska na Štajerskem, A. J. Murko.
16. Krajnska Čbelica, Prešernova Čerkarska pravda.
17. Čelakovski v Česk. Museum, Čop v „Illyr. Blatt.“
18. Abecedna vojska na Kranjskem, Kopitar, Prešern.
19. Metelkovci, homeopati, Metelčice osode.